

УДК 332

О. М. Голвазін

*Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку
і торгівлі України, м. Київ*

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено особливості реалізації інтегрованої регіональної політики в Європейському Союзі. Визначено основні спільні та відмінні риси територіально-нейтрального і територіально-спрямованого підходів до формування і реалізації регіональної політики. Охарактеризовано принципи, механізми та інструменти Політики єднання ЄС, проаналізовано використання коштів бюджету ЄС на різних територіальних рівнях та узагальнено ключові напрями реформування у сфері територіального розвитку.

Ключові слова: регіональна політика, територіально-нейтральний підхід, територіально-спрямований підхід, Політика єднання ЄС.

Рассмотрены особенности реализации интегрированной региональной политики в Европейском Союзе. Определены основные общие черты и различия территориально-нейтрального и территориально-направленного подходов к формированию и реализации региональной политики. Охарактеризованы принципы, механизмы и инструменты Политики единения ЕС, проанализировано использование средств бюджета ЕС на разных территориальных уровнях, обобщены ключевые направления реформирования в сфере территориального развития.

Ключевые слова: региональная политика, территориально-нейтральный подход, территориально-направленный подход, Политика единения ЕС.

The article examines the peculiarities of realizing the integrated regional policy in the European Union. The author defines major common traits and discrepancies between spatially-blind and place-based approaches to regional policy formulation and implementation. The article provides characterization for principles, mechanisms and instruments of EU Cohesion policy, analyzing EU budget expenditures on different territorial levels and summarizing key directions of regional policy reforms.

Keywords: regional policy, spatially-blind approach, place-based approach, EU Cohesion policy.

Нерівномірність розселення населення та економічної діяльності є невід'ємним складником територіального розвитку. Їхня концентрація відбувається передусім у тих місцях, що забезпечують кращий доступ до ринків, розвинену інфраструктуру, ефективні інституції тощо. Водночас надмірний рівень територіальних диспропорцій, особливо у вимірі якості життя, який супроводжує подібну концентрацію, призводить до негативних наслідків, які важко подолати без зовнішнього втручання.

Хоч контекст розвитку кожної країни є унікальним, вивчати практику розвинених країн щодо підтримки більш збалансованого територіального розвитку потрібно з метою розроблення власних більш ефективних стратегій. Ураховуючи підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, дослідження вказаних питань набуває особливої актуальності.

Питання формування та реалізації державної регіональної політики, територіально-нейтрального і територіально-спрямованого підходів висвітлено в працях таких зарубіжних науковців як Ф. Барса, І. Джилл, Ф. МакКанн, А. Родрігез-Посе, М. Сторпер та інших. Вагомим є також внесок українських дослідників цієї

проблематики, зокрема З. Варналія, С. Романюка, Д. Стеченко, В. Чужикова та інших.

Метою статті є узагальнення результатів дослідження територіально-нейтральних та територіально-спрямованих складників державної регіональної політики на прикладі ЄС та країн Спільноти.

Основні процеси регіонального розвитку – територіальна економічна концентрація, що виступає у формі урбанізації та агломерації, – залежать не лише від дії ринкових сил. Велике значення мають рішення центральних та місцевих органів влади, які забезпечують функціонування публічної сфери, дають можливість ефективно використовувати вигоди від концентрації економічної діяльності та пом'якшувати вплив міжрегіональних диспропорцій. Нерівномірність в умовах глобалізації є невід'ємною характеристикою економічного розвитку територій. Завдання влади – запобігати надмірній територіальній концентрації, скорочувати рівень територіальної нерівності (диспропорцій у доступі до базових послуг), забезпечувати регулювання територіального розвитку шляхом цілеспрямованого впливу на соціально-економічні процеси.

У вітчизняній літературі подано широкий спектр поглядів на сутність державної регіональної політики. У наукових працях З. Варналія, В. Воротіна і Я. Жаліла, С. Романюка, Л. Дідківської регіональну політику розглянуто не лише як сукупність заходів безпосереднього впливу на регіональний розвиток, а й відзначено її інтеграційний і координаційний вимір, що розглядає всі сфери політики з погляду їх територіального виміру [1–4].

Серед сучасних зарубіжних науковців побутують різні думки та підходи до механізмів формування та реалізації державної політики регіонального розвитку. Відповідно до позиції щодо потреби враховувати територіальні чинники, розробляючи державну регіональну політику, дослідників цих питань можна віднести до двох основних напрямів.

Одним із найважливіших досліджень, що захищає позиції першого підходу, є звіт Світового Банку «Новий погляд на економічну географію» 2009 р., який базується на теорії нової економічної географії та акцентує на перевагах агломераційного ефекту. У звіті пропонується концепція «тримірного розвитку» як інструменту політики [17, с. XIX]. «Тримірний розвиток» ґрунтується на трьох вимірах розвитку (щільність, відстань та поділ) та трьох типах рішень: територіально-нейтральні інституції, інфраструктура, що пов'язує території, і територіально-спрямовані інтервенції. Така модель розвитку ґрунтується на «просторово-нейтральних» стратегіях, «політика розробляється без явного врахування особливостей території», що, на думку авторів Звіту, є найбільш ефективним способом забезпечення ефективності, гарантування рівних можливостей та покращення життя людей, незалежно від місця, де вони живуть і працюють [17, с. 24]. Схожі ідеї запропоновано у звіті Андре Сапіра «Порядок денний Європи, що зростає», який пропонує націлювати заходи Політики Єднання ЄС передусім на рівень країн, а не субнаціональних регіонів [7].

На протигагу просторової нейтральності цих двох звітів прихильники другого підходу дотримуються іншого погляду: просторові умови мають значення та визначають потенціал розвитку не лише для території, а й для її жителів. Відповідно стратегії розвитку повинні бути не територіально-нейтральними, а територіально-спрямованими та залежними від контексту.

Дослідники наводять низку аргументів, що вказують на обмеженість «чистого» територіально-нейтрального підходу в регіональній політиці:

- важливість географічного контексту: природно-кліматичних, історичних, соціальних, культурних, інституційних характеристик території. Просторово-нейтральний підхід фактично не є таким у повній мірі, оскільки просторово-нейтральні рішення завжди матимуть територіальний вплив, не врахування якого може негативно вплинути на досягнення цілей політики;

- вигоди від концентрації та агломерації не є безмежними: із збільшенням розміру міста стає сильнішим прояв негативних агломераційних ефектів;

- економічне зростання забезпечують не лише великі міста: емпіричні свідчення ОЕСР доводять, що серед регіонів, які найшвидше розвиваються, є чимало сільських;

- просторово-нейтральні заходи не вирішують проблеми нереалізованого потенціалу відсталих територій [7].

Одним із найвідоміших документів, що висвітлює погляди представників територіально-спрямованого підходу, є незалежний звіт Фабріціо Барки «Порядок денний для реформування Політики єднання», який пояснює повільний розвиток недостатньою компетентністю, або бажанням місцевої еліти, або відцентровими ефектами агломерацій. До схожих висновків дійшли дослідники ОЕСР. У їхньому звіті 2009 року зацентровано увагу на існуванні можливостей для зростання в кожному регіоні та на ролі державної політики для мобілізації регіонального потенціалу, на створенні синергійного ефекту [6].

Якщо порівняти вказані підходи, можна окреслити чимало «точок дотику» між ними. З одного боку, прихильники територіально-нейтрального підходу усвідомлюють можливість територіально-диференційного впливу політики; вони також відзначають доцільність застосування територіально-спрямованих інтервенцій, але виключно за умови попереднього забезпечення доступу до базових послуг («інституцій», за визначенням Світового банку).

З іншого боку, представники територіально-спрямованого підходу визнають важливість рівних інституційних умов та позитивних ефектів агломераційної економіки. Водночас, стверджують вони, зростання мегаміст є лише одним із варіантів територіального розвитку, який не обов'язково є оптимальним; а повсюдне забезпечення базових стандартів якості життя в умовах гетерогенного територіального контексту вимагає врахування місцевих особливостей [7]. Фактично парадигма сучасного територіально-спрямованого підходу виходить далеко за межі засобів перерозподілу ресурсів шляхом здійснення цілеспрямованих інтервенцій. На передній план виходять питання використання місцевого знання, установа взаємодії між усіма суб'єктами впливу на територіальний розвиток. Відповідно основну мету можна визначити як забезпечення інтегрованого впливу всіх сфер державної політики на розвиток регіонів, тобто поєднання засобів прямого впливу на територію і територіального складника секторальних (територіально-нейтральних) сфер політики.

На нашу думку, на сьогодні найбільш яскравим зразком формування інтегрованої регіональної політики в умовах гетерогенного контексту є Політика економічного, соціального і територіального єднання Європейського Союзу. Її загальною метою є «підтримка загального гармонійного розвитку держав-членів та регіонів ЄС» [15]. Під поняттям «економічного і соціального єднання» розуміють передусім

скорочення міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, і зокрема за обсягом ВВП на одну особу, рівнем зайнятості тощо. Із прийняттям Лісабонської угоди (підписано у 2007 році) до Політики єднання було додано третій вимір – територіальне єднання, що охоплює питання вирівнювання доступу до базових послуг, сталого розвитку, функційної географії, а також оцінювання територіального впливу різних сфер політики ЄС.

Одним з основних принципів Політики єднання є багаторічне планування. Перші два програмні періоди тривали відповідно п'ять і шість років (1989–1993 та 1994–1999); починаючи з 2000 року, у ЄС діє семирічне бюджетне планування регіональної політики. Поточним є програмний період 2014–2020 років.

У програмному періоді 2007–2013 років загальний обсяг коштів бюджету Політики єднання ЄС становив 347 млрд євро, або приблизно 35 % бюджету Європейського Союзу. Отже, разом із Спільною аграрною політикою (далі – САП) ЄС Політика єднання є однією з двох найбільших сфер політики ЄС (а у періоді 2014–2020 років – найбільшою, із бюджетом у 325 млрд євро у цінах 2011 року, порівняно із 277 млрд бюджету САП ЄС) [13]. Водночас відносно загального обсягу ВВП ЄС обсяг щорічних витрат Політики єднання є незначним (0,35 % ВВП ЄС), що суттєво менше за внутрішні витрати окремих країн-членів на відповідні цілі. Інвестування відбувається через три основні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (далі – ЄФРР), Європейський соціальний фонд (далі – ЄСФ) і Фонд єднання, які разом із Європейським аграрним фондом розвитку сільських територій та Європейським морським і риболовним фондом становлять Європейські структурні та інвестиційні фонди.

Сукупний обсяг витрат бюджету ЄС на 2014 рік у межах його країн-членів становив 128 564,70 млн євро (табл. 1). У середньому майже рівну питому вагу становлять витрати САП та Політики єднання – відповідно 42,9 та 42,1 %. Якщо друга політика є територіально-спрямованою за визначенням, то САП ЄС визнають таку, що має частковий територіальний вимір [11, с. 190], оскільки одним з її ключових напрямів («стовпів») є розвиток сільських територій.

Водночас щодо різних країн, які входять до складу ЄС, існує суттєва варіація структури витрат. Так, у всіх країнах із переважно низьким рівнем ВВП на одну особу відносно середнього за ЄС, зокрема в Португалії, Греції, а також у країнах, що приєдналися до ЄС після 2004 року, переважну частку становлять витрати Політики єднання. У середньому витрати регіональної політики для країн ЄС-15 становлять 25,5 %, тоді як для решти країн – 64 %. Водночас у країнах ЄС-15 значно вищими є частки витрат у сферах сільського господарства та науково-дослідної діяльності (відповідно 49,4 % та 11,3 % проти 27,6 % та 4 % у нових країнах-членах ЄС). Частка витрат суто територіально-нейтрального характеру (підтримка громадянського суспільства та безпеки, утримання державно-управлінського апарату) є незначною і не надто варіює між країнами (винятками є Бельгія та Люксембург із 67,1 % та 81,3 % витрат у сфері державного управління, що пояснюється розташуванням у них низки інституцій ЄС).

Отже, з погляду загальної структури бюджетних витрат ЄС можна стверджувати про їхній переважно територіально-спрямований характер. Водночас значний вплив на остаточне використання коштів бюджету ЄС здійснює влада відповідної країни-члену; національні уряди зберігають істотний рівень свободи розпоряджатися цими ресурсами в межах стратегічних напрямів розвитку, тому визначення

характеру територіальної спрямованості державної політики потребує більш детального дослідження для кожної країни.

Для зразка ми проаналізували використання коштів ЄФРР, виділених Польщі на період 2007–2013 років (табл. 2). Ураховуючи порівнюваність Польщі з Україною за територіальним устроєм, площею, чисельністю і щільністю населення та багатьма іншими контекстними характеристиками, ми вважаємо за доцільне дослідити особливості територіального спрямування державної регіональної політики саме в цій країні.

Таблиця 1

Структура витрат бюджету ЄС на 2014 рік

Країна-член ЄС	Загальний обсяг витрат бюджету ЄС для країни, млн євро	Питома вага окремих сфер діяльності, %				
		Сільське господарство	Регіональний розвиток	Науково-дослідна діяльність	Громадянське суспільство, безпека та правосуддя	Державне управління
Австрія	1572,6	63,8	19,0	11,8	2,6	1,4
Бельгія	7 044,3	9,6	5,5	14,6	3,3	67,1
Болгарія	2255,4	44,7	48,4	5,0	0,7	0,5
Великобританія	6984,7	56,6	24,7	14,7	2,0	2,1
Греція	7095,0	40,2	56,3	2,4	0,5	0,5
Данія	1511,7	71,3	11,6	12,5	0,7	3,4
Естонія	667,5	27,1	63,8	6,5	1,2	1,3
Ірландія	1563,1	79,2	9,0	7,6	1,3	2,9
Іспанія	11538,5	56,8	32,7	9,0	0,7	0,8
Італія	10695,2	51,5	37,3	6,9	2,0	2,4
Кіпр	272,9	31,0	54,7	7,7	3,0	3,7
Латвія	1062,2	22,3	73,5	2,5	0,9	0,9
Литва	1885,9	33,1	60,3	4,1	2,0	0,6
Люксембург	1713,9	2,5	2,3	13,2	0,8	81,3
Мальта	254,9	7,6	78,0	4,9	6,7	2,9
Нідерланди	2014,4	48,4	15,1	23,6	8,1	4,8
Німеччина	11484,5	53,6	35,8	9,8	0,9	1,8
Польща	17436,1	29,1	69,3	0,8	0,6	0,2
Португалія	4943,0	30,5	66,4	1,8	0,6	0,7
Румунія	5943,9	36,8	61,0	1,1	0,4	0,3
Словаччина	1668,8	31,9	63,0	4,1	0,3	0,6
Словенія	1142,5	23,2	71,5	3,7	0,8	0,8
Угорщина	6620,2	28,6	67,3	3,5	0,3	0,2
Фінляндія	1061,9	58,5	23,6	13,0	1,3	2,6
Франція	13479,1	63,3	19,9	13,3	1,0	2,5
Хорватія	584,3	16,6	53,7	4,0	14,6	1,6
Чеська Республіка	4377,2	26,9	68,0	4,1	0,3	0,4
Швеція	1691,0	54,9	24,0	14,6	4,5	1,9
ЄС-15	84392,9	49,4	25,5	11,3	2,0	11,7
ЄС-13	44171,8	27,6	64,0	4,0	2,4	1,1
Загалом	128 564,7	42,9	42,2	7,5	1,3	6,0

Джерело: авторська розробка на підставі [10].

Як видно з табл. 2, на реалізацію проектів у сферах транспорту та зв'язку загалом було спрямовано більше третини коштів ЄФРР. Світовий банк цей напрям визначає як «територіально-сполучний», спрямований на поширення вигід від агломераційного

зростання; значна частка інвестування у транспортну інфраструктуру є ознакою більш територіально-нейтрального характеру політики. Такі сфери як дослідження та інновації, наука і освіта, енергетика мають опосередкований територіальний вимір, що значно залежить від конкретного проекту. Так, наприклад, проект із будівництва терміналу для скрапленого природного газу за призначенням є територіально-нейтральним, оскільки дозволяє приймати морським шляхом скраплений газ, що може бути надалі використаний у будь-якому регіоні країни. Проте сама наявність такого терміналу може здійснювати вплив на територію, де він розташований, причому як позитивний за рахунок розбудови супутньої інфраструктури, так і негативний через потенційні екологічні загрози.

Таблиця 2

Структура використання коштів ЄФРР у Польщі, 2007–2013 роки

Сфера діяльності	Сукупний обсяг фінансування за рахунок ЄФРР, млн злотих
Транспорт	38809,74
Дослідження, розробки, інновації	32053,89
Розвиток малого та середнього бізнесу	19103,09
Телекомунікації та електронні послуги	13521,34
Наука і освіта	8554,32
Охорона довкілля	6806,16
Енергетика	6603,06
Міський розвиток	5822,36
Туризм	5796,83
Державне управління	5287,66
Охорона здоров'я	4629,51
Культура і мистецтво	3746,81
Безпека	1708,34
Міжнародне співробітництво	1526,02
Праця і соціальна інтеграція	1442,63
Інше	4925,29
Усього:	160337,05

Джерело: авторська розробка на підставі [16].

Серед сфер, що мають найбільш визначений територіальний вимір, можливо визначити розвиток малого та середнього бізнесу (зокрема проекти із створення технологічних парків, бізнес-інкубаторів тощо), охорони довкілля, міського розвитку і туризму; сукупно на проекти за цими напрямками було витрачено близько 24 % коштів ЄФРР, виділених Польщі.

Отже, навіть з погляду розподілу коштів оцінка співвідношення територіально-спрямованого і територіально-нейтрального складника політики є неоднозначною. По-перше, вона може змінюватися залежно від територіального рівня розгляду: зокрема ЄФРР на загальноєвропейському рівні є територіально-спрямованим інструментом, але в окремо взятій країні кошти цього Фонду можуть розглядатися як такі, що використані в більш просторово-нейтральний спосіб. По-друге, навіть проекти у сферах, що не мають територіального виміру, можуть опосередковано впливати на територіальний розвиток, і цей вплив також має бути враховано і оцінено.

Проте, як нами відзначено вище, сутність сучасного територіально-спрямованого підходу полягає не тільки і не стільки в способі розподілу ресурсів, а й насамперед

у встановленні управлінських та інформаційних зв'язків між акторами різних сфер та територіальних рівнів щодо формування та реалізації політики розвитку. Важливість цих питань неодноразово підкреслено в зазначеному незалежному звіті Ф. Барки 2009 р.; саме в цій площині ним визначено основні слабкі місця Політики єднання:

- відсутність розмежування між цілями ефективності та соціального єднання;
- недосконале інформаційне забезпечення;
- неможливість використання наявних даних для оцінки впливу політики на місцевому рівні;
- обмеженість розгляду питань добробуту і якості життя;
- відсутність потрібних контрактних відносин для забезпечення інституційних змін на місцевому рівні [6].

Зазначений Звіт і подальші дебати, що розгорнулися навколо питання територіально-нейтрального і територіально-спрямованого підходів, сприяли переосмисленню Політики єднання. Реформована архітектура та логіка політики були запропоновані Європейською комісією в жовтні 2011 року та затверджені наприкінці 2013 року. Загалом реформи Політики єднання можна згрупувати у 7 основних напрямів [13, с. 95–108]:

- зв'язок Політики єднання зі спільним порядком денним зростання Європи. Усі програми і політики тепер мають бути прив'язані до хоча б одного з 11 тематичних пріоритетів стратегії «Європа 2020»;

- посилення координації між різними напрямами політики та потоками фінансування в межах Політики єднання. Спільна стратегічна основа дозволяє поєднувати фінансування з різних джерел у спеціалізовані пакети з метою посилення взаємодоповнення політики;

- використання ex-ante-зумовленостей – заходів, потрібних, щоб забезпечити дотримання узгоджених правил гри на всіх рівнях, а саме щодо розроблення стратегій, інформаційного забезпечення, підтримки прозорості в управлінні тощо;

- орієнтованість заходів політики на результат: визначення заздалегідь бажаних результатів і наслідків на підставі цілей політики, а не політичної логіки, а також регулярний і ґрунтовний моніторинг та оцінювання;

- більш виважений підхід до партнерства, розвиток багаторівневого врядування. Так, усі держави-члени повинні розробити та підписати Партнерську угоду з Європейською комісією, у якій детально викладено ролі всіх акторів та інституцій регіонального та місцевого рівнів, приватного сектору та громадянського суспільства, залучених до розроблення й виконання програм і проектів з регіонального розвитку;

- нові географічні межі та акцентуація на питаннях міст. За новою системою регіони Європи розподіляються на 3 категорії: менш розвинені (ВВП на 1 особу нижче 75 % від середнього за ЄС), перехідні (75– 90%) та більш розвинені (вище за 90 %). Для цих категорій існують різні інвестиційні вимоги згідно із принципом тематичної концентрації: так, для ЄФРР ключовими пріоритетами визначено дослідження та інновації, розвиток цифрових технологій, підтримка малих і середніх підприємств та зелена економіка. Відповідно певна частка ресурсів Фонду має спрямовуватися на як мінімум два з цих пріоритетів (80 % для більш розвинених регіонів, 60 % для перехідних і 50 % для менш розвинених); причому частина коштів має бути спрямована саме на розвиток зеленої економіки (відповідно

20, 15 та 12 %). Також запроваджено поступове скорочення фінансування для перехідних регіонів за умови зростання рівня їхнього ВВП на 1 особу;

– центральна роль регіональних інноваційних стратегій, що базуються на логіці «інтелектуальної спеціалізації». Концепція інтелектуальної спеціалізації передбачає визначення унікальних характеристик та сильних сторін кожної країни та регіону, висвітлення конкурентних переваг кожного регіону та об'єднання ресурсів і захищених сторін регіону навколо бачення їхнього майбутнього [9]. У попередньому періоді витрати на дослідження та інновації становили 25 % коштів Структурних фондів ЄС; як зазначено вище, на сьогодні частка витрат у цьому напрямі є суттєво вищою.

Основними джерелами інформації щодо ефекту заходів Політики єднання є дані моніторингу відповідальних за програму керівних органів; оцінювання певних програм або заходів в окремих сферах політики; макроекономічні моделі та незалежні дослідження. З огляду на показники випуску (outputs) можна відзначити значний внесок Політики єднання в розвиток регіонів-реципієнтів. Так, згідно з оцінками даними, за рахунок інвестицій з ЄФРР, ЄСФ та Фонду єднання протягом 2007–2013 років було створено 769 900 робочих місць; надано підтримку понад 70 тис. інноваційних проєктів; понад 4 млн осіб забезпечено системами водопостачання тощо [15].

Значно більш складним завданням є оцінити наслідки (outcomes) Політики єднання для територіального розвитку. У понад три четвертих наукових праць із більш ніж 50 щодо вивчення цього питання відзначено позитивний вплив заходів Політики єднання на економічне зростання та скорочення міжрегіональних диспропорцій [13, с. 65; 14, с. 254]; водночас в окремих дослідженнях ідеться про відсутність кореляції між обсягом допомоги та економічним зростанням, а отже, визначено вплив Політики єднання як переважно негативний [8]. Науковці, які акцентують увагу на позитивних висновках, відзначають недостатню стійкість та значну неоднорідність ефекту від заходів регіональної політики між регіонами. Деякі також указують на залежність наслідків від типу допомоги: інтервенція в інфраструктуру та безпосередня підтримка бізнесу мали незначний ефект, тоді як інвестиції в людський капітал, освіту та інституції забезпечили значну віддачу в середньостроковій перспективі [13].

Щодо Польщі, то вже на початку 2010 років у цій країні було сформовано бачення інтегрованої державної регіональної політики, що ґрунтувалася на таких характеристиках:

- інтеграція соціально-економічного і територіального вимірів, гарантування поєднання всіх секторальних, регіональних та місцевих політик;
- визначення місця та ролі регіональної політики як складника політики розвитку;
- створення сильного центру, що відповідатиме за координацію управління процесами розвитку в країні та формування інституційних обмежень;
- забезпечення системи програмування, що гарантуватиме ефективну реалізацію цілей політики розвитку;
- оцінка ефективності окремих інструментів політики розвитку;
- формулювання «кращих» практик та їх поширення;
- забезпечення належного фінансування політики розвитку [5].

Якщо з погляду розподілу фінансових ресурсів регіональна політика Польщі є більш територіально-нейтральною, то в інституційному вимірі вона характеризується

сформованою системою зв'язків, передачі знань та спільного діалогу між акторами територіального розвитку, що цілком відповідає принципам територіально-спрямованого підходу. По-перше, як на центральному, так і на місцевому рівні використовують різноманітні засоби збору та обробки інформації щодо регіонального розвитку: офіційна статистична інформація, експертне оцінювання, геоінформаційні системи тощо. По-друге, наявний широкий перелік засобів забезпечення територіального діалогу: територіальні форуми, публічні консультації, а також різноманітні форми відносин на контрактній основі: територіальні контракти між центральним урядом та воєводствами, партнерські контракти між воєводствами та громадами тощо [12]. Хоча після 2006 року контракти як інструмент територіального розвитку не використовувалися протягом тривалого часу, у Національній стратегії регіонального розвитку Польщі на 2010–2020 роки їм приділено велику увагу як одному з основних елементів координації у сфері регіонального розвитку. Наприкінці 2014 року було підписано такі контракти із низкою воєводств, зокрема Мазовецьким [18] та Підкарпатським [19]. Крім територіальних контрактів, зазначеною стратегією також передбачено низку механізмів горизонтальної та вертикальної координації: координаційні комітети з політики розвитку, моніторингові комітети центрального та регіонального рівнів тощо.

Отже, на сьогодні в економічній науці виокремилися дві основні парадигми щодо формування та реалізації політики територіального розвитку – так звані «територіально-нейтральний» і «територіально-спрямований» підходи. Незважаючи на зовнішню діаметральну протилежність, між ними наявні спільні риси, що вказують на їхню взаємодоповнюваність. Фактично, територіально-спрямований підхід у його сучасному вигляді включає і територіально-нейтральний складник, що помітний у врахуванні впливу секторальних сфер політики на територіальний розвиток.

Тезу щодо взаємодоповнюваності та взаємопроникнення цих підходів підтверджує викладений вище досвід ЄС та його країни-члена – Польщі. Щодо розподілу фінансових ресурсів на рівні ЄС переважає територіально-спрямований підхід; водночас використання коштів ЄС у Польщі є більш територіально-нейтральним. Як у Польщі, так і в ЄС загалом відбуваються активні процеси реформування у сфері державної політики з метою забезпечення координованого та інтегрованого впливу всіх її напрямів на розвиток територій, що є ключовою характеристикою саме територіально-спрямованого підходу.

Бібліографічні посилання

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монограф. / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
2. Державне управління регіональним розвитком України : монограф. / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – [6-те вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 214 с.
4. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика : монограф. / С. А. Романюк. – К. : НАДУ, 2013. – 408 с.
5. An Integrated Approach to Development in Poland // Warsaw, Ministry of Regional Development of the Republic of Poland, 2011. – 40 p.

6. Barca F. An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy. – 2009. – 218 p.
7. Barca F. The Case for Regional Development Intervention: Place-Based Versus Place-Neutral Approaches / F. Barca, P. McCann and A. Rodriguez-Pose // Journal of Regional Science. – 2012. – V. 52. – № 1. – P. 134–152.
8. Dall'erba S., Le Gallo J. Regional convergence and the impact of European structural funds over 1989–1999: A spatial econometric analysis // Regional Science. – 2008. – Vol. 87 (2). – P. 219–244.
9. Factsheet on Research And Innovation Strategies For Smart Specialisation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_en.pdf
10. How is the EU budget spent? / Official website of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.europa.eu/about-eu/basic-information/money/expenditure/index_en.htm
11. Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion. Report from the Commission. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2010. – 298 p.
12. Komornicki T. Territorial Cohesion in Polish Regional Development Policy. The results of Surveys and in depth inquiries covering regional authorities in Poland / T. Komornicki, J. Zaucha // Instytut Rozwoju: Institute for Development Working Papers, 2015. – № 013 (032). – 42 p.
13. McCann P. The Regional and Urban Policy of the European Union: Cohesion, Results-Oriented and Smart Specialisation / P. McCann // Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA – Edward Elgar Publishing, Ltd., 2015. – 304 p.
14. Molle, W. Cohesion and Growth: The Theory and Practice of European Policy Making // London-New York – Routledge, 2015. – 342 p.
15. Official European Commission website [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ec.europa.eu>
16. Projekty – Мара Dotacji UE [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.marpdotacji.gov.pl/projekty>
17. Reshaping Economic Geography. World Development Report. The World Bank, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IW/2008/12/03/000333038_20081203234958Rendered/PDF/437380REVISED01BLIC1097808213760720.pdf
18. Uchwała Nr 233 Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2014 r. w sprawie zatwierdzenia Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Mazowieckiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dokumenty.rcl.gov.pl/M2014000114201.pdf>
19. Uchwała Nr 250 Rady Ministrów z dnia 2 grudnia 2014 r. w sprawie zatwierdzenia Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Podkarpackiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.isap.sejm.gov.pl/Download?id=WMP20150000024&type=2>

Надійшла до редколегії 26.04.16